

Тақырыбы: “Жоғары жүйке іс-әрекетінің типтері. I және II сигналдық жүйелер”.

Жоспар:

- 1. ЖЖІӘ-нің типтік ерекшеліктері.**
- 2. Темпераменттер - Гиппократ бойынша.**
- 3. Шартты рефлекс – ЖЖІӘ типтерге жіктелу негігі (И.П. Павлов).**
- 4. ЖЖІӘ типтері (И.П. Павлов).**
- 5. Генотип және фенотип – ЖЖІӘ типтерінің қалыптастыру негіздері.**
- 6. ЖЖІӘ адамдарға тән типтері.**
- 7. I және II сигналдық жүйелер.**
- 8. Ес (зерде) - оның физиологиялық механизмдері.**

Жоғары жүйке іс-әрекеті және типтері туралы көптеген қағидалар мен болжамдар бар.

Ежелгі грек дәрігері Гиппократ (IV ғ. біздің дәірге дейін) адамдардың төрт типін ажыратты:

- 1. Сангвиник;**
- 2. Флегматик;**
- 3. Холерик;**
- 4. Меланхолик.**

И.П. Павлов - жануарларда (иттерде) шартты рефлексстерді қалыптастыру және бекіту кезінде, қыртыс процесстері жоғары жүйке іс-әрекеті типтерінің қалыптасуында маңызды орын алатынын көрсетті.

- Күш;**
- Тепе-теңдік;**
- Жылдамдық.**

Сангвиник

Флегматик

Холерик

Меланхолик

Күш – қозу және тежелу процесстері дәрежесі.

Теңдесулік – қозу және тежелу процесстерінің қатынасы.

Жылжымалық – қозу және тежелу процесстерінің бір-біріне алмасу жылдамдығы.

**Ширақ тип – күшті, теңдесілген, жылжымалы.
Ол - жігерлікпен, қажырлықпен, ұстамдылықпен,
тез шешім қабылдаумен және т.б. сипатталады.
Бұл тип Гиппократтың сангвиник типіне сәйкес.**

Салмақты - күшті, теңдесілген, жылжымалығы баяу.

Ол – қозу және тежелу процесстерінің жеткілікті күшімен, ұстамдылықпен, сабырлылықпен сипатталады, бірақ күнделікті дағдылардың өзгерістеріне қиындау бейімделеді.

Бұл тип Гиппократтың флегматик типіне сәйкес.

Ұстамсыз - күшті, теңдесілмеген, жылжымалығы жоғары.

Қозу процессі тежелу процессінен басым.

Ол – жоғары белсенділікпен, қайраттылықпен, ұстамсыздылықпен сипатталады.

Бұл тип Гиппократтың холерик типіне сәйкес.

**Әлсіз – процесстері әлсіз, теңдесілмеген,
жылжымалығы төмен.**

Тежелу процессі қозу процессінен басым.

**Ол – төменгі белсенділікпен және қиыншылықтар
мен өзгерістерге қиын бейімделумен сипатталады.**

Бұл тип Гиппократтың меланхолик типіне сәйкес.

ЖЖІӘ типтері генотип және фенотип негіздерінде қалыптасады. Организмнің жүйке жүйесінің тұқым қуалаған қасиеттеріне түрлі сыртқы орта мен тәрбиенің ықпалы әсер етеді.

И.П. Павлов ЖЖІӘ типтерінің адамға тән ерекшеліктерін анықтады. Яғни адамға сөйлеу (ІІ-ші сигналдық жүйе), сонымен қатар ойлау және творчестволық іс-әрекет тән.

И.П. Павловтың I-ші және II-ші сигналдық жүйелер туралы ілімі.

Бірінші сигналдық жүйе – организмге сыртқы және ішкі ортадан келетін көру, есту және басқа сезім жүйелерінің сигналдары.

Бұл адам мен жануарларға ортақ жүйе болып табылады.

Екінші сигналдық жүйе – адамға ғана тән, яғни сөйлеуге байланысты.

Оның сигналдары – еститін, оқитын және айтылатын *СӨЗ*.

Бірінші сигналдық жүйесімен сезілген заттардың бейнесі екінші сигналдық жүйесімен анықталады, яғни сөз арқылы түсіндіріледі.

Адамға тән типтері

Бірінші – көрпемпаз тип.

Көрпемпаз типті адамдарда I-ші сигналдық жүйе II-ші сигналдық жүйеге қарағанда басым болады. Олар сыртқы орта құбылыстарын өте жоғары сезімталдықпен қабылдайды (көру, есту және т.б.), нақтылы және деректі ой туады (суретшілер, музыканттар).

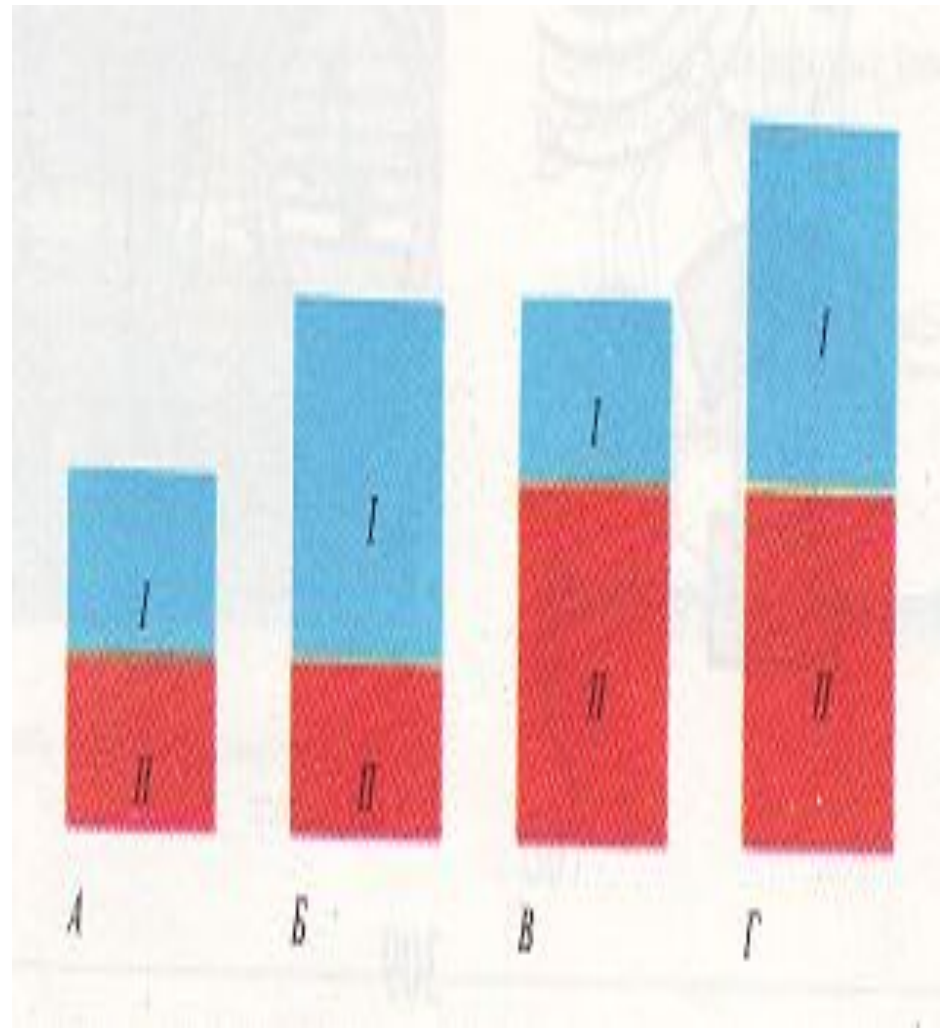
Екінші – ойшыл тип.

Ойшыл типті адамдарда ІІ-ші сигналдық жүйе І-ші сигналдық жүйеге қарағанда басым болады. Оларға логикалық және дерексіз (абстракты) ойлау қабілеті жоғары (ғалымдар, философтар, математиктер).

Үшінші – аралас тип.

Сыртқы орта әсерлері мен құбылыстарын сезіну қасиеті және ойлау (дерексіз) қабілеті бірдей дамыған.

**А. Орташа;
Б. Көркемпаз;
В. Ойшыл;
Г. Екі жүйеде жоғары
дамыған.**

Бір жасқа дейінгі балаларда әртүрлі сигналдарды сөз ауыстыра бастайды, яғни екінші сигналдық жүйе белсенді дамиды.

СӨЗ – сигналдардың сигналы болып қалыптасады.

Адамның сол жақ ми сыңарының самай бөлімінде сенсорлық сөйлеу орталығы бар (Вернике).

Осы орталық зақымдалғанда - адам дыбыстарды естігенмен, бірақ сөз мағынасын түсінбейді.

Сол жақ ми сыңарының маңдай бөлімінде сөйлеудің моторлық орталығы бар (Брока).

Осы орталық зақымдалғанда сөйлеу қабілеті бұзылады, бірақ естіген және жазылған сөздің мағынасын түсінеді.

Сол және оң жақ ми сыңары қызметтерінде айырмашылықтар бар, бұл ми сыңарлары арасындағы ассиметрия.

Сол жақ жартышар (басым болады):

- Сөйлеуге жауапты (вербальдық);
- Уақытты сезу;
- Тітіркендіргіштерді талдау;
- Реттік қабылдау;
- Дерексіз ойлау;

Оң жақ жартышар:

- Сөйлеуге жауапты емес;
- Көруге жауапты;
- Кеңістікті түйсіну;
- Құрастыру қызметі;
- Жалпылама түйсіну;
- Нақты ойлау.